

Barbara Romankiewicz

Uniwersytet Rzeszowski

Jan Krupa

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie

ROLNICTWO EKOLOGICZNE CZYNNIKIEM ZWIĘKSZENIA OFERTY TURYSTYCZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Abstrakt

Celem opracowania jest przedstawienie tematyki rolnictwa ekologicznego w aspekcie rozwoju eko- i agroturystyki ze szczególnym zwróceniem uwagi na postawę i przekonania rolników względem ekologicznego gospodarowania. W opracowaniu starano się wykazać, na przykładzie powiatu jarosławskiego, że w województwie podkarpackim istnieją dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego. Znaczna część opracowania została poświęcona ekologicznej żywności w charakterze atrakcji turystycznej. Ponadto w pracy skoncentrowano się na analizie danych z zakresu produkcji ekologicznej i sytuacji turystycznej na obszarach wiejskich w powiecie jarosławskim.

Przeprowadzone badania, w oparciu o analizę wybranych gospodarstw ekologicznych, a także na podstawie wywiadów z właścicielami wykazały, że w powiecie jarosławskim rolnicy przejawiają zainteresowanie połączeniem swojego gospodarstwa z turystyką. Podstawowymi barierami w poszerzeniu działalności jest przede wszystkim brak wystarczającego asortymentu, jak również względy finansowe.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, ekologiczna żywność, środowisko naturalne

ORGANIC FARMING FACTOR OF INCREASING THE TOURIST OFFER IN THE PODKARPACIE PROVINCE

Abstract

The purpose of the study is presenting the subject of organic farming in the aspect of the development eco- and agritourism with particular attention to the farmers' attitudes and beliefs in the regard to the organic farming. In the study the author wanted to show on the example of the jarosławski district that there are ideal conditions for the development of organic farming in the Podkarpacie. A considerable part of the study is dedicated to the organic food as a tourist attraction. The author concentrated as well on the data analysis from the scope of the organic production and the tourist situation in rural areas of the jarosławski district.

Conducted research, based on the analysis of selected organic farms as well as interviews with the owners showed, that in the jarosławski district farmers are demonstrating the interest in combining their farms with tourism. The main barriers are primarily the lack of sufficient assortment as well as financial considerations.

Keywords: organic farming, agritourism, organic food, natural environment

1. Wprowadzenie

Chęć wypoczynku na świeżym wiejskim powietrzu, obcowania z naturą oraz spróbowania tradycyjnej ekologicznej żywności powoduje, iż turyści coraz częściej decydują się na spędzenie wolnego czasu w gospodarstwach agroturystycznych. Niewątpliwie ta forma relaksu preferowana jest przez rodziny z dziećmi, osoby starsze, a także ludzi zmęczonych hałasem wielkich miast.

Wielokrotnie agroturystykę łączy się z gospodarstwami ekologicznymi, tym samym dając możliwość zapoznania się z produktami wysokiej jakości. Ze względu na fakt, że niezmiennie z roku na rok wzrasta liczba ekologicznych gospodarstw, zauważalny jest także rozwój turystyki oferowanej z dala od zgiełku miast. Istotnym elementem jest fakt, że podobnie jak gospodarstwa ekologiczne, agroturystyka nie koliduje z ochroną i zachowaniem naturalnego środowiska przyrodniczego, natomiast przyczynia się do ocalenia walorów krajobrazowych.

Możliwość konsumpcji oraz zakupu żywności ekologicznej, a także potraw tradycyjnych to tylko jedna z nielicznych atrakcji, jakie oferują ekoturystyczne gospodarstwa. Produkty ekologiczne charakteryzują się dużą zdrowotnością, pozbawione są wszelkich pozostałości po nawozach sztucznych oraz pestycydach. W związku z tym dają gwarancję bezpieczeństwa, nie zanieczyszczając przy tym otaczającego nas środowiska. Zachowanie polskich klientów na rynku żywności coraz silniej ilustruje światowa tendencja zmian postępowania konsumentów, która objawia się szerokim zainteresowaniem tego rodzaju żywnością, tym samym przyczynia się do minimalizacji ryzyka zdrowotnego i środowiskowego¹.

Wzrastająca świadomość ekologiczna polskich nabywców żywności powoduje, że coraz częściej kupują oni zdrowe, nieprzetworzone technologicznie artykuły. Natomiast chęć zachowania i czerpania korzyści z czystego środowiska sprawia, że coraz częściej decydują się na wypoczynek z dala od miast, przyczyniając się do rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.

Propagowanie agroturystyki daje osobom operatywnym, zamieszkałym na terenach wiejskich, szansę na uzyskanie dodatkowych dochodów. Ponadto prowadzenie gospodarstwa agroturystycznego jest alternatywą na zwiększające się bezrobocie, dzięki czemu umożliwiała młodym ludziom pozostanie w gospodarstwach domowych. Przyczynia się również do wspomagania zrównoważonego rozwoju lokalnych gospodarek i społeczności, rozwoju infrastruktury i unowocześnienia budynków mieszkalnych, a także do umocnienia rodzimych tradycji wiejskich².

Zarówno w województwie podkarpackim, jak i w całej Polsce występują dogodne warunki do prowadzenia gospodarstw ekologicznych, w tym również agroturystycznych. Świadczą o tym nie tylko walory przyrodniczo-krajobrazowe, ale również sytuacja demograficzna na wsi. Prowadzenie takich gospodarstw jest ponadto wspierane przez działania rządu, samorządowych władz oraz dofinansowanie z Unii Europejskiej.

---

¹ S. Żakowska-Biemans, *Rynek żywności ekologicznej w Polsce*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Radom 2006, s. 4.

² A. Jagusiewicz, M. Byszewska-Dawidek, *Turystyka wiejska w 2010 roku i założenia jej rozwoju*, Instytut Turystyki, Warszawa 2010, s. 36–41.

Tematem niniejszego opracowania jest rolnictwo ekologiczne w aspekcie rozwoju eko- i agroturystyki. Opracowanie jest przede wszystkim próbą odpowiedzi na pytanie, jaka jest szansa na połączenie produkcji ekologicznej z turystyką, co starano się wykazać na podstawie analizy kilku wybranych gospodarstw ekologicznych w powiecie jarosławskim (i jednym w powiecie przeworskim) oraz wywiadów przeprowadzonych z właścicielami tychże gospodarstw.

2. Produkt ekologiczny sposobem na zachęcenie turystów

Wyrób ekologiczny powstaje dzięki zrównoważonemu systemowi produkcji, który jest oparty na szeregu procesów mających na uwadze zachowanie naturalnego środowiska przyrodniczego. Dostarcza on niezbędnych składników odżywczych przy jednoczesnym wyeliminowaniu szkodliwych czynników³. Ponadto gwarantuje wysokie bezpieczeństwo żywności pozbawionej pozostałości po nawozach sztucznych oraz chemicznych środkach ochrony roślin poprzez naturalne metody produkcji.

Coraz większe zapotrzebowanie na żywność ekologiczną powoduje, iż na rynku artykułów spożywczych pojawiają się konkurencyjne wyroby. Nieuczciwi producenci chętnie czerpią zyski z fałszowania ekoproduktów⁴. Aby uniknąć tego typu sytuacji, warto kupować bezpieczną, wolną od syntetycznych związków żywność bezpośrednio w ekologicznym gospodarstwie. Często nabycie surowców u gospodarza jest jednym z elementów wzbogacenia działalności gospodarczej o usługi agroturystyczne.

Naturalna i tradycyjna żywność to niewątpliwie największa domena turystyki prowadzonej na obszarach wiejskich. Promowanie specjałów z własnego gospodarstwa daje możliwość pozyskania klientów wśród mieszkańców oraz turystów, dla których w coraz większym stopniu liczy się to, co konsumują. Umożliwienie nabycia oraz degustacji lokalnych, tradycyjnych wyrobów zwiększa ofertę gospodarstw agroturystycznych, a tym samym jest idealną okazją dla rolnika do zwiększenia swoich dochodów. Tradycyjna kuchnia niezaprzeczalnie należy do najistotniejszych walorów w zakresie przedsięwzięcia, jakim są usługi agroturystyczne.

Turysta korzystający z formy wypoczynku w gospodarstwie rolnym ma niepowtarzalną okazję poznać wysokiej jakości wyroby lokalne, tradycyjne i regionalne oraz zgłębić tajniki ich produkcji. Znacząca wartość produktów tradycyjnych wynika z ich specjalnego składu i sposobu wytwarzania, natomiast produkty regionalne charakteryzują się miejscem ich pochodzenia oraz lokalnymi metodami wytwarzania. Ponadto niektóre wyroby cechuje gwarancja wysokiej jakości poprzez nadanie im następujących znaków: Gwarantowanej Tradycyjnej Specjalności, Chronionej Nazwy Pochodzenia, a także Chronionego Oznaczenia Geograficznego⁵.

Na bazie polskiej ekologicznej kuchni turyści odwiedzający gospodarstwa poznają nowe smaki i zapachy, które poprzez naturalne sposoby wytwarzania stają się wizytówką danego regionu. Tradycyjna i naturalna żywność oferowana przez właścicieli

---

³ W. Łukasiński, *Zarządzanie jakością produktu ekologicznego*, „Żywność. Nauka. Technologia. Jakość”, Wydawnictwo Naukowe PTTŻ, Kraków 2008, s. 56, 146–153.

⁴ M. Śmiechowska, *Wybrane problemy autentyczności i identyfikowalności żywności ekologicznej*, „Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering”, Poznań 2007, 52 (4), s. 80–85.

⁵ Z. Winawer, H. Wujec, *Tradycyjne i regionalne produkty wysokiej jakości we Wspólnej Polityce Rolnej*, Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego, Warszawa 2010, s. 31–33.

ekologicznych gospodarstw jest istotnym czynnikiem dla rozwoju regionu i znakomitą promocją, dzięki której można pozyskać nowych klientów – turystów.

Zrównoważony system produkcji roślinnej i zwierzęcej, bez stosowania nawozów sztucznych oraz środków ochrony roślin przyczynia się do wytwarzania żywności niezagrażającej naszemu zdrowiu. Ponadto istotnym elementem jest fakt, że produkcja surowców oferowanych przez atestowane gospodarstwa, jak również potraw z nich przyrządzanych w gospodarstwach agroturystycznych, odbywa się bez obciążenia dla środowiska naturalnego.

3. Rolnictwo ekologiczne oraz agroturystyka w powiecie jarosławskim

Powiat jarosławski, jeden z największych pod względem powierzchni w województwie podkarpackim, położony jest w jego wschodniej części. Sąsiaduje od zachodu z powiatem przeworskim, od południa z przemyskim, natomiast od północy z powiatem lubaczowskim. Wszystkie te powiaty charakteryzują się znaczną liczbą gospodarstw nastawionych na produkcję bez nawozów sztucznych oraz chemicznych środków ochrony. W skład powiatu jarosławskiego wchodzi jedenaście gmin, w tym dziewięć wiejskich oraz dwie miejskie. Na obszarze tym prowadzona jest głównie gospodarka rolna, co wynika z urodzajnych gleb w regionie, ponadto rolnictwo obok przemysłu jest podstawowym działem gospodarki powiatu⁶.

Zarówno w powiecie jarosławskim, jak i w całym województwie podkarpackim występują dogodne warunki do prowadzenia produkcji zgodnej z ekologicznymi i zrównoważonymi zasadami. Obszary rolnicze nie wykazują zanieczyszczeń i skażeń, co więcej podkarpackie należy do najczystszych ekologicznie regionów Polski⁷. Niska chemizacja rolnictwa sprzyja zakładaniu bądź przekwalifikowaniu konwencjonalnych gospodarstw na atestowane gospodarstwa ekologiczne.

Struktura upraw w wielu gospodarstwach ekologicznych w powiecie jarosławskim jest bardzo tradycyjna, ze znacznym udziałem upraw warzyw korzeniowych, a także owoców miękkich. Mocną stroną gospodarstw nastawionych na jakość, a nie na ilość, jest łączenie produkcji roślinnej z chowem zwierząt, dzięki czemu pasza, jak również nawóz, pozyskiwane są z własnego gospodarstwa.

Według danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w 2009 r. w powiecie jarosławskim funkcjonowało łącznie 86 gospodarstw ekologicznych z certyfikatem, co dawało siódme miejsce na dwadzieścia jeden powiatów w województwie podkarpackim. Na tak efektywny rozwój miały wpływ zarówno dotacje do powierzchni upraw ekologicznych oraz zapotrzebowanie na bezpieczną i nieprzetworzoną technologicznie żywność, jak i rozwój agroturystyki⁸.

Powiat jarosławski ze względu na szereg walorów przyrodniczych, takich jak: czyste i nieskażone środowisko naturalne, różnorodne kompleksy leśne oraz czystość wody,

⁶ *Strategia Rozwoju Powiatu Jarosławskiego na lata 2008–2015*, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Jarosław 2008, s. 7–8.

⁷ J. Ciba, *Ogólna charakterystyka województwa. Raport o stanie środowiska w województwie podkarpackim w 2009 roku*, wyd. WIOŚ, Rzeszów 2010, s. 8.

⁸ J. Krupa, B. Romankiewicz, *Rolnictwo ekologiczne szansą produkcji bezpiecznej żywności oraz przemian w rolnictwie województwa podkarpackiego* [w:] *Walory ekologiczne i turystyczne północnej części Euroregionu Karpackiego*, (red.) J. Rak, Wydawnictwo Muzeum Regionalnego w Brzozowie, Brzozów 2012 (mps).

idealnie nadaje się do rozwoju eko-agroturystyki. Gospodarstwa agroturystyczne oferują nie tylko wysokiej jakości żywność własnej produkcji, ale przede wszystkim możliwość obcowania z naturą. Niestety, powiat ten charakteryzuje się wciąż zbyt małą liczbą miejsc noclegowych, niewielką liczbą produktów turystycznych oraz słabą promocją⁹. Fakt ten został zilustrowany w tab. 1, z której wynika, iż powiat jarosławski charakteryzuje się niewielką liczbą gospodarstw agroturystycznych w porównaniu z wybranymi powiatami województwa podkarpackiego.

Tab. 1. Liczba gospodarstw agroturystycznych w wybranych powiatach województwa podkarpackiego w 2011 roku

Powiat	Liczba gospodarstw agroturystycznych
bieszczadzki	65
brzozowski	22
jarosławski	10
jasielski	33
kolbuszowski	5
krośnieński	53
leski	167
przemyski	39
sanocki	73
województwo podkarpackie ogółem	626

Źródło: Dane Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale

4. Metodyka badań

W opracowaniu podjęto próbę analizy wybranych gospodarstw ekologicznych w powiecie jarosławskim (i jednego w powiecie przeworskim) oraz oceny możliwości połączenia tychże gospodarstw z działalnością turystyczną. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z pięcioma właścicielami gospodarstw (trzema mężczyznami i dwiema kobietami) zebrano dane z zakresu produkcji ekologicznej, a także uzyskano informacje odnośnie postawy i przekonań rolników względem ekologicznego gospodarowania, w połączeniu z usługami turystycznymi. Większość respondentów prosiła o zachowanie anonimowości, stąd też w opracowaniu nie będą podawane nazwiska rozmówców.

Głównym celem badań była ocena postawy i stosunku rolników do produkcji zgodnej z zasadami ekologicznymi. Starano się uzyskać odpowiedź na kilka pytań, m.in. jaka jest szansa na połączenie produkcji ekologicznej z turystyką, czy cena sprzedawanych wyrobów kształtuje się na odpowiednim poziomie i przynosi wymierne korzyści ekonomiczne, czy zadowolające są kwoty dofinansowania z zakresu rolnictwa ekologicznego, a także czy w przyszłości będzie kontynuowany ten system gospodarowania.

Przyjęto hipotezę badawczą, że w powiecie jarosławskim występują dogodne warunki do rozwoju ekoturystyki, a wzrastająca świadomość ekologiczna konsumentów jest podstawowym elementem przyczyniającym się do wzrostu zainteresowania produktami żywnościowymi bez szkodliwych związków.

⁹ *Strategia...*, op. cit., s. 57–62.

5. Wyniki badań i ich analiza

Wyniki badań odzwierciedlają rzeczywiste powody i przekonania, jakimi kierują się rolnicy w prowadzeniu zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Pierwszą osobą, z którą przeprowadzono wywiad, była właścicielka gospodarstwa ekologicznego z Cieszacina Wielkiego, miejscowości położonej około 12 km na południe od Jarosławia, w gminie Pawłosiów. Gospodarstwo o powierzchni 10 ha, które wcześniej prowadzono systemem konwencjonalnym, zostało przekwalifikowane w 2002 r. Głównym powodem, jaki przyczynił się do zmiany metody gospodarowania, okazała się chęć zdrowego, ekologicznego trybu życia. W posiadłości pracują dwie osoby zajmujące się przede wszystkim produkcją owoców miękkich, takich jak: malina, truskawka, porzeczką czerwoną i aronia. Ponadto gospodarstwo charakteryzuje się uprawą zbóż i ziemniaków, a także hodowlą krów i tuczników. Po przestawieniu gospodarstwa koszty produkcji nie zmieniły się, wzrosły jedynie koszty robocizny.

Uzyskane ekologiczne wyroby z gospodarstwa przeznaczone są głównie do skupu, sporadycznie sprzedaje się je odwiedzającym posiadłość turystom, w dużej mierze sąsiadom. Właścicielka gospodarstwa chętnie uczestniczy w szkoleniach oraz targach, przyczyniając się tym samym do wypromowania swoich produktów oraz wzrostu jakości produkcji.

W tab. 2 przedstawiono wybrane pytania i odpowiedzi respondenta, które dotyczą jego osobistych przekonań oraz wiedzy na temat rolnictwa ekologicznego. Układ pytań w kolejnych wywiadach przeprowadzonych z właścicielami był podobny, w związku z tym odpowiedzi pozostałych respondentów nie zostały przedstawione w układzie tabelarycznym, a w formie opisowej.

Analizując informacje zawarte w poniższej tabeli, można stwierdzić, że cena produktów oferowanych przez gospodarza jest jego zdaniem przystępna, a mimo to zdecydowanie trudniej sprzedać ekologiczne wyroby w porównaniu z tradycyjną żywnością.

Według właściciela większa wiedza i świadomość konsumentów na temat ekoproduktów, a także większa liczba pośredników bądź sklepów zainteresowanych żywnością ekologiczną przyczyniłaby się do wzrostu sprzedaży. Obecnie dopłaty do produkcji ekologicznej są na poziomie, który zadowala gospodarza, pomimo tego, że dopłaty według respondenta maleją, nie będzie to miało wpływu na dalsze losy gospodarowania, mało tego, w najbliższym czasie zostanie poszerzona działalność ekologiczna.

Na pytanie „czy uważa Pan(i), że przestawiając gospodarstwo na produkcję ekologiczną, została podjęta właściwa decyzja?” właścicielka stwierdziła, że podjęła słuszny wybór. Ponadto uważa, że w najbliższym czasie wielkość zapotrzebowania oraz zbyt rolniczych produktów ekologicznych nie ulegną zmianie, m.in. z uwagi na rosnące ceny żywności i wzrost bezrobocia.

Tab. 2. Wybrane pytania i odpowiedzi z wywiadu

Pytania	Odpowiedzi
Czy cena sprzedawanych przez Pana/Panią produktów jest za wysoka, za niska czy na odpowiednim poziomie?	na odpowiednim poziomie
Czy uważa Pan(i), że dopłaty do produkcji ekologicznej są na odpowiednim poziomie czy są za niskie?	na poziomie, który mnie zadowala
Czy Pana(i) zdaniem produkty ekologiczne łatwiej czy trudniej sprzedać, w porównaniu z tradycyjną żywnością?	trudniej
Czy myśli Pan(i), że gdyby więcej klientów wiedziało o tym, że oferuje Pan(i) produkty ekologiczne, sprzedaż by wzrosła?	tak
Czy uważa Pan(i), że gdyby było więcej pośredników lub sklepów zainteresowanych Pana(i) produktami ekologicznymi, można by było zwiększyć produkcję?	tak
Czy według Pana(i) wielkość zapotrzebowania oraz zbyt rolniczych produktów ekologicznych w najbliższym czasie ulegnie zmianie?	nie
Czy zamierza Pan(i) kontynuować ekologiczny system uprawy i hodowli?	tak
Czy zamierza Pan(i) w najbliższym czasie rozszerzyć produkcję ekologiczną?	tak
Czy myśli Pan(i), że wysokość dopłat do produkcji ekologicznej w przyszłości zmaleje, wzrośnie czy pozostanie na tym samym poziomie?	zmaleje
Czy uważa Pan(i), że przestawiając gospodarstwo na produkcję ekologiczną, została podjęta właściwa decyzja?	tak
Czy w pobliżu Pana(i) gospodarstwa występują dogodne warunki do prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego?	tak
Czy prowadząc obecnie gospodarstwo ekologiczne, chciał(a)by Pan(i) połączyć je z agroturystyką?	tak

Źródło: Opracowanie własne

Respondent zapytany o możliwość połączenia jego gospodarstwa z działalnością turystyczną zadeklarował zainteresowanie w momencie pojawienia się środków na ten cel, na chwilę obecną nie posiada zbyt dużego asortymentu, który mógłby zainteresować potencjalne osoby chcące korzystać z usług agroturystycznych. Uważa natomiast, że w pobliżu jego gospodarstwa występują dogodne warunki do prowadzenia ekoturystyki, o czym świadczy przede wszystkim nieskażone środowisko naturalne, a także cisza i spokój.

Drugim rolnikiem, z którym przeprowadzono wywiad, był właściciel pasieki ekologicznej w miejscowości Więckowice. Wieś położona jest 15 km na południe od Jarosławia, w gminie Roźwienica. Największą trudność w momencie przekwalifikowania gospodarstwa na ekologiczne w 2005 r. sprawiła gospodarzowi duża liczba wniosków i pozwoleń, natomiast podstawowym motywem przestawienia na ekologiczne metody produkcji okazała się chęć zagospodarowania wolnego terenu, na którym w 2008 r. pojawiły się ule. Pasieka w Więckowicach, w obrębie której pracują dwie osoby, specjalizuje się w produkcji miodów: spadziowego, nektarowo-spadziowego, wielokwiatowego oraz gryczanego, które sprzedawane są bezpośrednio w gospodarstwie, a także do sklepów i na targach.

Analizowana pasieka ekologiczna, jako pierwsza na Podkarpaciu, zdobyła Certyfikat Zgodności Ekogwarancja PTRE. Dzięki temu pszczelarz ma prawo umieszczać na etykiecie miodu informację gwarantującą, że jest to wyrób ekologiczny, jak również posiada możliwość sprzedaży po wyższej cenie z racji posiadanych przez dany produkt właściwości.

Według respondenta proponowana cena produktów ekologicznych z własnego gospodarstwa jest na odpowiednim poziomie, co więcej uważa, że gdyby była za niska, klient pomyślałby, że produkt jest złej jakości. Nie zmienia to faktu, że trudniej jest go sprzedać w zestawieniu z wyrobami tradycyjnymi.

Zdaniem właściciela pasieki większa liczba pośredników bądź sklepów zainteresowanych żywnością ekologiczną nie przyczyniłaby się do wzrostu sprzedaży,

natomiast nie jest przekonany czy większa wiedza klientów na temat ekologicznych produktów zwiększyłaby zainteresowanie i sprzedaż. Zdaniem gospodarza, pomimo tego, iż dopłaty do produkcji zgodnej z ekologicznymi zasadami są obecnie zbyt niskie, a w najbliższej przyszłości będą jeszcze niższe. Jednakże przestawiając się na produkcję ekologiczną, rolnik ewidentnie podjął dobrą decyzję i będzie dążył do kontynuowania obecnego systemu uprawy i hodowli, ale nie ma zamiaru rozszerzać swojej produkcji.

Na pytanie „czy w pobliżu gospodarstwa występują dogodne warunki do prowadzenia agroturystyki?” właściciel stwierdził, że niedaleka odległość do lasu, cisza, świeże powietrze, a także piękne widoki sprawiają, że z pewnością zachęciłoby to do przyjazdu na te tereny wiele osób spragnionych obcowania z naturą. Ponadto dzięki obecności uli istniałaby możliwość poznawania całego procesu produkcji miodu. Obecnie jednak właściciel nie zamierza poszerzyć działalności ekoturystycznej, ale nie wyklucza tego w przyszłości.

Kolejne gospodarstwo o powierzchni 11,5 ha, w którym przeprowadzono wywiad, znajduje się w miejscowości Rączyna, położonej około 20 km na południowy zachód od Jarosławia, w gminie Kańczuga (powiat przeworski). Chęć zmiany sposobu gospodarowania była fundamentalną przyczyną przekwalifikowania posiadłości przez właściciela w 2000 r. W gospodarstwie pracują dwie osoby zajmujące się przede wszystkim produkcją owoców, takich jak: truskawki, porzeczka czarna oraz porzeczka czerwona.

Z wywiadu przeprowadzonego z właścicielką gospodarstwa ekologicznego w miejscowości Rączyna można wywnioskować, iż według respondenta cena sprzedawanych produktów jest na zadowalającym poziomie, co więcej wyroby ekologiczne można sprzedać w łatwy sposób, zależne jest to jednak od regionu, a także od rodzaju produktu. Zdaniem respondenta wielkość zapotrzebowania oraz zbyt rolniczych produktów ekologicznych w najbliższym czasie nie ulegną zmianie, zmniejszą natomiast dopłaty do produkcji ekologicznej, które na dzień dzisiejszy są za niskie.

Na pytanie o wzrost sprzedaży żywności w momencie zwiększenia się świadomości konsumentów oraz pośredników, rozmówca stwierdził, że nie miałoby to większego znaczenia. Z kolei uważa, iż podjął słuszną decyzję, przestawiając gospodarstwo na system ekologiczny, zamierza kontynuować obecny system uprawy i hodowli, a w najbliższej przyszłości poszerzyć swoją produkcję. Zapytany o możliwość połączenia gospodarstwa z turystyką zadeklarował zainteresowanie w chwili pojawienia się funduszy na ten cel, gdyż aktualnie główną barierą w rozwoju swojej działalności jest brak wystarczającego zaplecza i asortymentu.

W miejscowości Boratyn, 9 km na południe od Jarosławia, przeprowadzono kolejny wywiad z właścicielem gospodarstwa ekologicznego, który przekwalifikował gospodarstwo o powierzchni prawie 9 ha z systemu konwencjonalnego na ekologiczny w 2001 r. Gospodarz specjalizuje się w uprawie owoców miękkich, takich jak: malina i truskawka, w chowie drobiu, między innymi, zielononóżki kuropatwianej, żółtonóżki kuropatwianej, a także przepiórki oraz chowie koni huculskich.

W posiadłości pracuje jedna osoba, aczkolwiek w czasie zbiorów zatrudnionych zostaje około piętnaście osób. Wyroby z gospodarstwa trafiają do sklepów ekologicznych w Warszawie, sporadycznie sprzedaje się je miejscowym klientom.

W 2004 r. jednostka certyfikująca przyznała właścicielowi certyfikat świadczący o wysokiej jakości i bezpieczeństwie wszelkich produktów pochodzących z gospodarstwa. Wyroby są reklamowane i promowane w najrozmaitszy sposób, m.in. poprzez prasę, telewizję oraz na różnego rodzaju targach ekologicznych, jak: Międzynarodowe Specjalistyczne Targi Bio-Produktów „BioFach” w Norymberdze.

Na podstawie informacji uzyskanych z wywiadu można stwierdzić, że respondent nie zamierza w najbliższym czasie poszerzyć produkcji, między innymi ze względu na zbyt niską cenę ekologicznych produktów, która powinna zwiększyć się o co najmniej 50%. Według rolnika obecne dopłaty do produkcji ekologicznej są na satysfakcjonującym poziomie, stąd też działalność ta będzie kontynuowana.

Podobnie, jak większość osób udzielających wywiadu, gospodarz stwierdził, że zdecydowanie trudniej zaoferować wyroby bez pozostałości nawozów i chemicznych środków aniżeli produkty z gospodarstw konwencjonalnych. Według właściciela wysokość dopłat do produkcji ekologicznej, jak również wielkość zapotrzebowania i zbyt rolniczych produktów ekologicznych w przyszłości wzrosnie. Dlatego też respondent zainteresowany jest inwestycją ukierunkowaną na połączenie swojej produkcji z usługami agroturystycznymi. Za pomysłem tym przemawia fakt posiadania znacznej liczby zwierząt gospodarskich, które byłyby jedną z atrakcji ekoturystyki.

Kolejny rolnik, z którym przeprowadzono wywiad, gospodaruje w miejscowości Tapin, 12 km na południe od Jarosławia, w gminie Rokietnica. Właściciel, w 2002 r. chcąc uzyskać certyfikat potwierdzający ekologiczne metody produkcji, przekwalifikował swoje gospodarstwo o powierzchni 11,4 ha. W posiadłości pracuje pięć osób, które zajmują się w szczególności produkcją owoców miękkich, jak również chowem drobiu i hodowlą bydła. Pomimo początkowych obaw surowce produkowane w gospodarstwie charakteryzują się dobrym zbytem, głównie w firmach skupujących, natomiast za pośrednictwem dystrybutorów rozprowadzane są do sklepów w Warszawie.

Na podstawie wywiadu zobrazowano postawę i przekonania właściciela względem ekologicznego gospodarowania, który promując swoje produkty, uczestniczył w wielu szkoleniach oraz wystawach nie tylko w Polsce, ale również za granicą. Cena oferowanych surowców z gospodarstwa właściciela jest – jego zdaniem – na zadowalającym poziomie, co więcej jest je łatwiej sprzedać niż produkty pochodzące z konwencjonalnego systemu uprawy. Dlatego też mając na uwadze, że w najbliższym czasie wzrosnie wielkość zapotrzebowania, a także zbyt rolniczych produktów ekologicznych, aktualny model gospodarowania będzie kontynuowany. W mniemaniu rolnika dopłaty do obecnej produkcji są na właściwym poziomie, a w przyszłości wzrosną, stąd podjęta została słuszna decyzja o przekwalifikowaniu gospodarstwa.

Istotnym elementem jest fakt, że gospodarz zapytany o możliwość połączenia gospodarstwa z działalnością turystyczną wyraził zainteresowanie, jednak chwilowo brak czasu i względy finansowe uniemożliwiają realizację tego pomysłu. Niemniej jednak właściciel uważa, że w jego gospodarstwie występują sprzyjające warunki do prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego.

6. Podsumowanie wyników badań

Zarówno powiat jarosławski, jak i całe województwo podkarpackie charakteryzują się znaczną liczbą gospodarstw nastawionych na produkcję ekologiczną. Są to obszary o dużych możliwościach, nie tylko pod względem ekologicznego gospodarowania, ale również rozwoju usług agroturystycznych. Dlatego też coraz więcej rolników wykazuje zainteresowanie połączeniem zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej z turystyką, dając tym samym możliwość rozwoju ekoturystyce na badanym terenie.

Przeprowadzenie wywiadów z pięcioma właścicielami gospodarstw miało na celu uzyskanie informacji dotyczących ich osobistych przekonań, a także odzwierciedlenia ich postawy i stosunku do ekologicznego gospodarowania. Spośród pięciu badanych, trzech mężczyzn i dwóch kobiet, właściciele gospodarstw ekologicznych, mieszkańców powiatu jarosławskiego (i przeworskiego), wszyscy zgodnie deklarują, że podjęli właściwą decyzję przekwalifikowania swojego gospodarstwa z konwencjonalnego na ekologiczne. Ponadto każdy z nich będzie kontynuował produkcję wysokiej jakości w zgodzie ze środowiskiem naturalnym.

Zdecydowana większość respondentów twierdzi, że cena oferowanych surowców jest na zadowalającym poziomie, natomiast jeden z badanych uważa, że jest za niska, a jej wartość powinna wzrosnąć o 50%. Pomimo tego, że cena jest adekwatna do jakości sprzedawanych wyrobów, większość badanych stwierdza, że trudniej sprzedaje się produkty ekologiczne w porównaniu z żywnością konwencjonalną.

Według trzech właścicieli większa wiedza i świadomość konsumentów na temat zalet ekoproduktów, a także większa liczba pośredników bądź sklepów zainteresowanych żywnością ekologiczną przyczyniłaby się do wzrostu sprzedaży. Tyle samo respondentów uważa, że obecne dopłaty do produkcji ekologicznej są na satysfakcjonującym poziomie, pozostali twierdzą, że są za niskie. Większość badanych zdaje sobie sprawę z tego, że w najbliższych latach pomoc finansowa do produkcji ekologicznej będzie charakteryzowała się tendencją spadkową, natomiast wzrosną ceny żywności w sytuacji ubożenia polskiego społeczeństwa.

Spośród pięciu opiniodawców trzech z nich nie zamierza na chwilę obecną rozszerzyć produkcji ekologicznej, co jest spowodowane między innymi faktem, że wielkość zapotrzebowania oraz zbyt rolniczych produktów ekologicznych, ich zdaniem, w najbliższym czasie nie ulegną zmianie.

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów w analizowanych gospodarstwach ekologicznych w powiecie jarosławskim i przeworskim można stwierdzić, że wszyscy badani są przychylni idei powiązania swojej działalności rolniczej z usługami agroturystycznymi. Każdy z rolników uważa, iż posiada rozmaite atrakcje do prowadzenia działalności turystycznej i rekreacyjnej. W ich gospodarstwach można nie tylko zasmakować zdrowej, nieprzetworzonej technologicznie żywności i potraw, ale również poznać procesy jej produkcji. Posiadanie znacznej ilości zwierząt gospodarskich to kolejna alternatywa na urozmaicenie pobytu w gospodarstwie, zwłaszcza dla małych dzieci.

Niewątpliwym atutem charakteryzującym wszystkie analizowane gospodarstwa jest cisza i spokój, tak bardzo pożądane w dzisiejszych czasach przez zapracowane osoby, zmęczone zamętem i gwarem dużych miast. Istotnym elementem eko- czy agroturystyki są obszary o czystym i nieskażonym środowisku naturalnym, co również cechuje

wszystkie omawiane gospodarstwa i najbliższą okolicę. Jednakże nieodłącznie każdy z respondentów, aby móc rozszerzyć swoją działalność o usługi turystyczne, musiałby uzyskać na ten cel dodatkowe dochody, gdyż do podstawowych barier, które uniemożliwiają im realizację tego pomysłu, należy brak wystarczającej oferty usługowej, asortymentu żywności, a przede wszystkim względy finansowe.

Reasumując, należy stwierdzić, że w województwie podkarpackim, na przykładzie powiatu jarosławskiego, istnieje możliwość zwiększenia oferty turystycznej poprzez łączenie w gospodarstwach ekologicznych produkcji rolniczej z usługami turystyczno-rekreacyjnymi. Zapewniłoby to wzajemną korzyść zarówno dla rolników, którzy mieliby szansę na zwiększenie swoich dochodów, a także dla turystów, umożliwiając im nie tylko obcowanie z naturą, ale również udział w życiu gospodarstwa rolnego. Jednakże niezbędnym elementem do funkcjonowania tego typu działalności są środki finansowe, dlatego bez pomocy państwa nie będzie możliwa ich realizacja w najbliższym czasie. Nie można również zapominać, że w gospodarstwach produkujących żywność oraz na terenach czystych ekologicznie i atrakcyjnych pod względem turystycznym należy monitorować natężenie ruchu turystycznego oraz rodzaje zagrożeń, dla zachowania bezpieczeństwa zdrowotnego żywności oraz jakości życia społeczności lokalnej.

Bibliografia

1. Ciba J., *Ogólna charakterystyka województwa. Raport o stanie środowiska w województwie podkarpackim w 2009 roku*, wyd. WIOŚ, Rzeszów 2010.
2. Jagusiewicz A., Byszewska-Dawidek M., *Turystyka wiejska w 2010 roku i założenia jej rozwoju*, Instytut Turystyki, Warszawa 2010.
3. Krupa J., Romankiewicz B., *Rolnictwo ekologiczne szansą produkcji bezpiecznej żywności oraz przemian w rolnictwie województwa podkarpackiego [w:] Walory ekologiczne i turystyczne północnej części Euroregionu Karpackiego*, (red.) J. Rak, Wydawnictwo Muzeum Regionalnego w Brzozowie, Brzozów 2012 (mps).
4. Łukasiński W., *Zarządzanie jakością produktu ekologicznego*, „Żywność. Nauka. Technologia. Jakość”, nr 56, Wydawnictwo Naukowe PTTŻ, Kraków 2008.
5. *Strategia Rozwoju Powiatu Jarosławskiego na lata 2008–2015*, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Jarosław 2008.
6. Śmiechowska M., *Wybrane problemy autentyczności i identyfikowalności żywności ekologicznej*, „Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering”, nr 52 (4), Poznań 2007.
7. Winawer Z., Wujec H., *Tradycyjne i regionalne produkty wysokiej jakości we Wspólnej Polityce Rolnej*, Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego, Warszawa 2010.
8. Żakowska-Biemans S., *Rynek żywności ekologicznej w Polsce*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Radom 2006.